

JUSTYNA GNYŚ

SPÓR O NATURĘ LUDZKĄ. SPRAWOZDANIE
Z XVI MIĘDZYNARODOWEGO SYMPOZJUM METAFIZYCZNEGO
Z CYKLU „ZADANIA WSPÓŁCZESNEJ METAFIZYKI”,
KUL, LUBLIN 12 XII 2013 ROKU

12 grudnia 2013 roku w auli im. Stefana Kardynała Wyszyńskiego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II odbyło się XVI Międzynarodowe Sympozjum Metafizyczne z cyklu „Zadania współczesnej metafizyki”, zatytułowane „Spór o naturę ludzką”. Organizatorami były Katedra Metafizyki KUL oraz Polskie Towarzystwo Tomasza z Akwinu, międzynarodowy oddział Societa Internazionale Tommaso d’Aquino. Sympozjum składało się z trzech części. Pierwsza nosiła tytuł „Źródła sporu o naturę człowieka”, a referaty wygłoszone dotyczyły tego, czym w ogóle jest natura oraz rysu historycznego rozumienia natury ludzkiej. W czasie drugiej części konferencji, zatytułowanej „Natura ludzka na areopagu”, obradowano w czterech równoległych sekcjach. W rozważaniach rozpatrywano różne zagadnienia, z którymi może być związana natura ludzka. Część trzecią sympozjum stanowiły obrady plenarne zatytułowane „W obronie natury ludzkiej”.

Prodziekan Wydziału Filozofii, dr hab. Monika Walczak, otwierając sympozjum, zaznaczyła, że problematyka natury ludzkiej należy do fundamentalnych zagadnień filozoficznych poruszanych od początku istnienia filozofii. Podkreśliła, że pytanie o ludzką naturę powinno być stale stawiane ze względu na to, że żyjemy w ciągle zmieniającej się rzeczywistości społecznej, kulturowej, ideologicznej czy też teoretycznej. Namysłu wymagają z jednej strony tradycyjne sposoby myślenia o naturze ludzkiej w kontekście tych idei i tez, które pojawiają się we współczesnej nauce, w szczególności w ujęciu biologii (zwłaszcza pod wpływem rozwoju genetyki) ze względu na rozwój nauk kognitywnych i humanistyki oraz nauk społecznych. Z drugiej zaś strony refleksji i krytyce poddawane powinny być idee i stanowiska tworzone pod wpływem i w ramach wymienionych wyżej nauk, takie jak: naturalizm, kulturalizm czy poruszana ostatnio problematyka płci kulturowej.

Część pierwsza obrad składała się z czterech wykładów i była prowadzona przez ks. dra Tomasza Dumę. Rozpoczęła ją multimedialna wypowiedź śp. o. prof.

Mieczysława Alberta Krąpca zatytułowana „Osoba – natura – prawo naturalne”, w której o. Krąpiec przedstawił rozumienie natury i jej związek z prawem. Następnie ks. prof. dr hab. Andrzej Maryniarczyk¹ w wykładzie zatytułowanym „Odkrycie natury bytów i jej wielorakie rozumienie” wskazał na kontekst formowania się rozumienia natury. Wypowiedź składała się z trzech części. W pierwszej nastąpiła analiza leksykalna i kontekstualna słowa „natura”. Następnie przedstawiono metafizyczne rozumienie natury wprowadzone przez Arystotelesa oraz jej typologię. W ostatniej części wskazano na zasadnicze dopełnienie rozumienia natury, które zainicjował św. Tomasz z Akwinu.

„Źródła i skutki negacji natury w filozofii” to temat wystąpienia prof. dr hab. Honoraty Jakuszko z Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Prelegentka zaprezentowała reinterpretacje terminu „natura” w filozofii nowożytnej. Podkreśliła, że są one najczęściej odrzuceniem rozumienia natury w jej klasycznym znaczeniu. Źródeł negacji natury należy szukać w nominalizmie (utorował on drogę subiektywizmowi filozofii nowożytnej) oraz w fizyce Galileusza (gdzie na miejsce form istot rzeczy jednostkowych, określających ich sposób działania, wprowadzono prawa natury wyrażane w języku matematycznym). Profesor zaprezentowała subiektywizację idei form istot inteligibilnych w racjonalizmie Kartezjusza. Zwieńczeniem wykładu było stwierdzenie, że konsekwencją negacji natury jest desubstancjalizacja rzeczywistości, która prowadzi do nihilizmu.

Prof. dr hab. Berthold Wald z Theologische Fakultät, Paderborn w wykładzie pt. „Czy istnieje natura ludzka? Starożytne i średniowieczne dociekania filozoficzne” przedstawił rozważania na temat natury ludzkiej w ujęciu Platona. Autor poddał refleksji dyskusję Platona z myślą jońskie filozofii przyrody co do natury. Następnie dokonał analizy myśli Arystotelesa, zwracając szczególną uwagę, że człowieka od innych istot żywych odróżnia fakt, iż tworzy z natury społeczność i żyje w niej jako istota rozumna. Rozważania zakończył przemyśleniami związanymi z naturą człowieka w filozofii św. Tomasza z Akwinu. W jego ujęciu człowiek jako część stworzona ma w sobie naturalne skłonności. Prelegent podkreślił, że Akwinata wskazuje na istnienie prawa naturalnego, z którym to związana jest celowościowa koncepcja ludzkiego działania.

Ostatnim wykładem w pierwszej części symposium było wystąpienie prof. dra hab. Vittoria Possentiego z Uniwersytetu Cà Foscari z Wenecji pt. „Negacja natury ludzkiej (i humanizmu) w filozofii nowożytnej i współczesnej”. Prelegent swoje rozważania rozpoczął od kwestii rozumienia humanizmu i analizy czterech odmian negacji natury człowieka, mianowicie: egzystencjalistycznej, naturalistycznej, etyczno-normatywnej oraz historyczno-technicznej. Następnie została przedstawiona refleksja dotycząca pojęcia natury ludzkiej jako konstruktu poznawczego. Kolejno przedstawiono analizę czterech podstawowych form negacji

¹ Jeżeli nie wskazano inaczej, prelegenci reprezentowali Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II.

natury ludzkiej: 1) zrównania człowieka ze zwierzęciem; 2) negacji normatywności i celowości; 3) nihilizmu prawnego i negacji prawa naturalnego; 4) posthumanizmu i technologii ulepszania ludzi. Autor w konkluzji podkreślił, że koncepcja natury ludzkiej opiera się na realnym istnieniu człowieka i jest nośnikiem normatywności na polu moralnym i prawnym.

Część drugą sympozjum stanowiły obrady w czterech sekcjach. W ramach sekcji pierwszej zatytułowanej „Natura ludzka a naturalizm”, prowadzonej przez dra hab. Przemysława Guta, zostały wygłoszone cztery wykłady. Jako pierwszy zaprezentował swoje refleksje pt. „Źródła naturalizmu antropologicznego” dr hab. Damian Leszczyński z Uniwersytetu Wrocławskiego. Podkreślił, że w przypadku próby prześledzenia genezy naturalizmu antropologicznego należy poddać refleksji genezę założeń leżących u podstaw współczesnych nauk realnych (nauk przyrodniczych, humanistycznych i społecznych). Prelegent, analizując stanowiska filozoficzne w wieku XVII, XVIII i XIX, wskazał genezę znaturalizowanej antropologii, upatrując jej początków w filozofii Kartezjusza. Profesor dr hab. Zenon Roskal w oparciu o prezentację multimedialną „Naturalizm antropologiczny a nauki empiryczne” przedstawił historyczno-metodologiczną analizę eksperymentu medycznego MacDougalla, którego celem było dostarczenie empirycznego dowodu na istnienie duszy ludzkiej. Kolejny wykład pt. „Natura ludzka w kognitywistyce” zaprezentował prof. dr hab. Marek Hetmański z UMCS. Prelegent podkreślił, że zasadniczo w kognitywistyce nie podejmuje się wprost zagadnienia natury ludzkiej. Jeśli przyjmie się, że poszukiwanie jakiejś natury ludzkiej oznacza wskazanie cech niezmiennych i stałych pokazujących podstawy poznawcze, to można wtedy mówić o jej istnieniu. Tak pojętą naturę odnajdujemy u Adama Turinga, Johna von Neumanna, Stevena Pinkera czy Andy’ego Clarka. W zakończeniu referent podkreślił, że w nurcie kognitywistyki istnieją różne próby analiz natury, nie ma jednak jednolitego jej obrazu. Są to koncepcje doprecyzowane, ale w każdej z nich obecny jest naturalizm.

Ostatnie wystąpienie w tej sekcji to wykład ks. dra Andrzeja Jastrzębskiego z Wyższego Seminarium Duchownego Misjonarzy Oblatów w Obrze pt. „Spór o naturę umysłu ludzkiego”. Prelegent wyjaśnił, czym jest umysł, analizując trzy zasadnicze stanowiska: monizm spirytualistyczny, monizm materialistyczny i dualizm metafizyczny. Problematyka rozumienia natury umysłu stanowi uzgodnienie wielu poziomów poznania. Jednym z możliwych ujęć jest hierarchizacja, która polega na przydzieleniu poszczególnym naukom zadania wyjaśniania natury umysłu na odpowiednich poziomach hierarchii, rozpoczynając od tych, które ujmują człowieka jako całość, a kończąc na tych, które analizują jego najmniejsze części. Istnieją jeszcze inne poziomy wyjaśniania natury, takie jak wyjaśnianie wertykalne i horyzontalne. Na szczycie opisu natury umysłu znajduje się opis w zakresie racjonalności i normatywności. Referent zaznaczył, że istnieje problem powiązania poszczególnych poziomów wyjaśniania. Rozwiązaniem tego jest stanowisko

nieredukcyjne, które polega na wyjaśnianiu wielopoziomym z zachowaniem odrębności poziomu osobowego.

Sekcja druga zatytułowana „Natura ludzka a naturalizm” prowadzona była przez prof. dra hab. Włodzimierza Dłubacza. Pierwsze wystąpienie dra hab. Piotra Stanisława Mazura z „Ignatianum” w Krakowie było próbą odpowiedzi na pytanie „Czy dramat osoby i natury?”. Na początku prelegent podkreślił, że przy próbie odpowiedzi na postawione pytanie należy: 1) określić, co rozumie się przez terminy: „dramat”, „natura”, „osoba”; 2) poprzez sformułowane terminy w literaturze filozoficznej sprawdzić, co autor miał na myśli; 3) zbadać aspekt problemowy. Następnie ukazana została próba ustalenia relacji pomiędzy naturą a osobą w ujęciu św. Tomasza. Relację tę ustala dusza ludzka, to ona jest czynnikiem i nośnikiem statusu osobowego.

Kolejny wykład, wygłoszony przez ks. prof. dra hab. Janusza Lekana, zatytułowany był „Natura ludzka a łaska”. Prelegent podkreślił, że temat ten dotyczy zagadnienia możliwości i ograniczoności sił naturalnych człowieka oraz konieczności łaski Bożej w realizacji celu wpisanego przez Stwórcę w byt. Profesor Lekan analizował naturę ludzką u św. Augustyna, św. Tomasza, Marcina Lutera, Bajusa i u Janseniusza. Następnie przedstawił trzy istotne cechy łaski Bożej: 1) łaska zakłada naturę; 2) „wynosi” naturę; 3) doskonali ją. Na koniec podkreślono, że relację pomiędzy naturą a łaską należy rozpatrywać w kontekście ostatecznego powołania człowieka, czyli pragnienia jego szczęścia. Dopiero w tej perspektywie można zrozumieć relację.

„Natura ludzka a wolność” – tak zatytułowane było trzecie wystąpienie ks. prof. Jana Sochonia z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Prelegent wykazał, że w wolność „wszczepiona” jest natura ludzka. Zaznaczył, że w zależności od przyjętego rozumienia natury ludzkiej powstawały w przeszłości różne rozumienia wolności, szerzej: różne rozumienia kultury. W tradycjach klasycznych powiązanie natury z wolnością jest faktem naturalnym, ponieważ wolność to niezbywalna właściwość bytu osobowego, bez niej człowiek traci swoją podmiotowość.

Ostatni wykład „Osoba ludzka a płciowość” został zaprezentowany przez ks. dra Bogdana Czupryna z Wyższego Seminarium Duchownego w Płocku. Prelegent przedstawił ogólne rozumienie płciowości, następnie omówił zagadnienie kształtowania tożsamości osobowej. Stwierdził, że ze względu na osobowy sposób istnienia i integralny związek ze sferą cielesną oraz ze względu na sposób przeżywania siebie jako osoby, należy przyjąć, że ściśle określona od strony biologicznej płciowość przynależy do istoty bycia człowiekiem. Jej osobowe przeżywanie stanowi podstawowe źródło tożsamości płciowej. Transcendencja człowieka polega na tym, że płeć biologiczną przeżywa on na sposób osobowy, to znaczy czyni z niej drogę do osobowego rozwoju. W odpowiedzi na biologiczne uwarunkowania człowiek kształtuje w sobie postawę ojcostwa lub macierzyństwa.

Sekcja trzecia – „Natura ludzka a kultura” była prowadzona przez dra Wojciecha Daszkiewicza. W pierwszym wykładzie pt. „Natura ludzka jako podstawa norm prawnych” prof. dr hab. Krzysztof Wroczyński wykazał, że istnieje pewna normująca moc natury. To natura ze swej istoty normuje i jest to sprawa niezaprzeczalna. Prelegent wskazał na antropologiczne podstawy prawa. Następnie podjął próbę określenia relacji prawa (stanowionego i naturalnego) do wolności, a także prawa i ekologii.

Doktor Paweł Skrzydlewski z Państwowej Szkoły Wyższej w Chełmie wygłosił wykład pt. „Natura ludzka a życie społeczne”. Zaprezentował przyczyny budowania życia społecznego wykluczającego Boga w cywilizacji Zachodu, wskazując m.in. na awerroizm i nominalizm.

„Problem natury a teorie sztuki” – taką tematykę podjął prof. dr hab. Henryk Kiereś. Na początku prelegent wyjaśnił, czym jest teoria sztuki, podkreślając najstarszą tezę, że sztuka naśladuje naturę. Następnie scharakteryzował trzy koncepcje sztuki: 1) maniczno-ekspresyjną; 2) ejdetyczną; 3) prywatną. Zwrócił również uwagę na atrybut natury rozumianej klasycznie, jakim jest celowość, która polega na tym, że naśladowanie natury jest działaniem celowym.

Ostatnie wystąpienie w ramach sekcji trzeciej było zatytułowane „Natura ludzka jako kryterium moralności” i zostało wygłoszone przez dra Kazimierza Krajewskiego. Prelegent podkreślił, że kwestia natury ludzkiej jako kryterium moralności jest pochodną rozumienia relacji, jaka zachodzi między osobą a naturą. Poznanie takiej relacji dokonuje się na gruncie doświadczenia moralnego, które informuje człowieka o godności osoby ludzkiej. Owa godność jest normą moralności. Afirmacja godności osoby dokonuje się przez afirmację jej natury. Natura ludzka stanowi źródło ludzkiego charakteru działania osoby ludzkiej. W naturę, fundującą osobową godność, wpisane są dwie inklinacje: biologiczne życie i rozumna wolność.

Ostatnia, równolegle trwająca sekcja, prowadzona przez ks. dra Jacka Golbiniaka, zatytułowana była „Natura ludzka a biologia (cielesność)”. Wykład pierwszy „Natura ludzka a ideologia *gender*” zaprezentował ks. prof. dr hab. Dariusz Oko. Prelegent podkreślił, że *gender* jest ideologią, a nie filozofią, ponieważ filozofia ma na celu bezkompromisowe szukanie prawdy. Ideologia zaś służy interesom pewnej grupy, to narzędzie walki politycznej. *Gender* jest dziełem, ale zarazem klęską rozumu ateistycznego. Podstawowym jej błędem jest rozdzielenie biologii i kultury.

Ks. dr hab. Tomasz Kraj z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie wygłosił wykład pt. „Ingerencje w naturę ludzką: ulepszanie czy pogarszanie natury?”. Prelegent podkreślił, że stawiając takie pytanie, należy uświadomić sobie, że wszystkie ingerencje w człowieka są ingerencjami w jego naturę, ponieważ zawsze dotyczą sfery cielesnej albo duchowej człowieka. Natura wyznacza cel realizowania się człowieka, jakim jest jego spełnienie się jako osoby. Z tego względu akty osobowe mają ogromne znaczenie. Można dokonać ingerencji w naturę, ale nie może się to odbywać kosztem lub w miejsce tego, co osobowe i racjonalne w człowieku. Właściwą drogą rozwoju człowieka jest rozwój w cnocie.

Dr Justyna Herda zaprezentowała swoje refleksje w wystąpieniu zatytułowanym „Natura ludzka a ewolucja”. Prelegentka krótko scharakteryzowała proces ewolucji gatunku *Homo sapiens*. Następnie przedstawiła trzy stanowiska w zakresie problematyki dotyczącej natury ludzkiej: 1) kreacjonistyczny ewolucjonizm; 2) umiarkowany teistyczny; 3) ewolucjonizm materialistyczny, oraz społeczne konsekwencje przyjęcia teorii ewolucyjnych pochodzenia człowieka.

Ostatni wykład w sekcji, zatytułowany „Czy bioetyka potrzebuje natury ludzkiej?”, wygłosił ks. dr hab. Grzegorz Hołub. Podkreślił, że bioetycy i etycy wyraźnie stronią od metafizycznych ujęć natury ludzkiej, co jest odzwierciedleniem kierunków badań współczesnej filozofii. Istnieją zasadniczo dwie tendencje, które wyznaczają taki odmienny scenariusz. Pierwsza dokonuje zawężenia poznawczego pojęcia natury, sprowadzając je do konstrukcji biologicznych i typowego dla niej zbioru skłonności instynktownych i psychicznych. Druga natomiast kwestionuje potrzebę operowania pojęciem natury, wskazując np., że etyka nie ma wiele wspólnego z metafizyką i antropologią. Pojęcie natury jest sprowadzone do jednego aspektu albo też w ogóle nie jest brane pod uwagę. Prelegent podkreślił, że bioetyka pretenduje do miana filozofii praktycznej tylko w przypadku, gdy nie odbiega od natury ludzkiej.

Część trzecia Międzynarodowego Sympozjum nosiła tytuł „W obronie natury ludzkiej” i składały się na nią dwa wykłady. Obrady plenarne prowadził ks. dr Paweł Tarasiewicz. Ks. prof. dr hab. Tadeusz Biesaga z Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie w wykładzie „Godność osoby ludzkiej a normy etyczne” przedstawił cztery pojęcia godności osoby ludzkiej, mianowicie: 1) godność ontyczną, którą posiadamy wraz z zaistnieniem; 2) godność aktualnie świadomego podmiotu, którą posiada człowiek aktualnie dokonujący aktów świadomej odpowiedzialności za siebie; 3) godność nabytą albo moralną, którą nabywamy wraz z rozwojem swojej osobowości moralnej; 4) godność jako dar społeczeństwa i Boga. Prelegent podkreślił, że istnieją takie nurty filozoficzne, które posługują się godnością aktualnie świadomego podmiotu, jednocześnie wykluczając wielu ludzi z grona osób, które kryterium tego nie przyjmują.

Ostatnie wystąpienie, wygłoszone przez prof. dra hab. Piotra Jaroszyńskiego, zatytułowane „Obrona natury ludzkiej ochroną humanistycznej kultury” zawierało rozważania na temat współczesnego kryzysu kultury w trzech następujących aspektach: 1) pomieszaniu wartości, czego efektem jest pojawienie się określeń takich jak relatywizm, subiektywizm, nihilizm; 2) braku autorytetów; 3) pojawieniu się kryzysu jako fazy rozwoju ludzkości albo też jako sytuacji zaplanowanej przez człowieka, jakiejś formy spisku. Prelegent podkreślił, że natura sama w sobie nie osiągnie celu, potrzebuje do tego kultury. Kultura polega na tym, że rozum człowieka odczytuje jego władzę, potencjalności, rozpoznaje cel i wymyśla środki, które prowadzą do tego, że natura może się spełnić. W celu odzyskania kultury humanistycznej trzeba powrócić i odnieść się do natury jako stanu, który jest spotencjalizowany i ukierunkowany.

Symposium towarzyszyła autorska wystawa prac fotograficznych Ireneusza Marciszuka pt. „Piękno natury w fotografii”. Została również zaprezentowana sesja plakatowa „Meandry ludzkiej natury”, na którą składało się sześć plakatów: 1. „Natura podmiotu myślenia – M.A. Krąpiec i J.R. Searle – mgr Justyna Gnyś; 2. „Społeczna natura ludzka” – mgr Wojciech Juskiewicz; 3. „*Gender* a ludzka natura” – mgr Kamila Kasperuk; 4. „Egzystencjalne pytania jako przejaw rozumności natury ludzkiej” – mgr Aleksandra Nadolna; 5. „Natura człowieka jako urzeczywistnienie jednostkowej idei Absolutu. Stanowisko św. Tomasza z Akwinu” – mgr Paulina Sulenta; 6. „Wolna wola w naturze ludzkiej” – ks. mgr Hubert Wiśniewski.

Prowadzone dyskusje wskazały na aktualność sporu o naturę ludzką. Liczne wypowiedzi, które towarzyszyły wygłoszonym wykładom, podkreśliły, iż jest to tematyka bardzo obszerna i aktualna. W symposium uczestniczyli słuchacze związani nie tylko ze środowiskiem KUL, ale również pracownicy, studenci i przedstawiciele uczelni wyższych Lublina oraz innych środowisk naukowych w Polsce.